

Vijfenzeventig jaar problemen in de boekenkast

Grepen uit de 75-jarige geschiedenis van het Natuurhistorisch Maandblad

D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Museum Maastricht

A.J. Lever, Saturnushof 57, Maastricht

Vorig jaar vierde het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg haar vijfenzeventig-jarig jubileum. Het is misschien niet iedereen opgevallen, maar nu, één jaar later, wordt ook de vijfenzeventigste jaargang van het Natuurhistorisch Maandblad afgesloten. Dit is voor ons reden om in de laatste aflevering van deze jaargang kort terug te kijken op de geschiedenis van ons Maandblad. Bladerend in oude Maandbladen en notulen van bestuursvergaderingen moesten we daarbij vaststellen dat het Maandblad voor heel wat "problemen in de boekenkast" heeft gezorgd.

Al vanaf het prille begin stond het de oprichters van het Genootschap voor ogen om bevindingen, waarnemingen en resultaten van onderzoek door de leden ook schriftelijk vast te leggen. Het plan was aanvankelijk om dit te doen in de vorm van een Jaarboek. In de oproep die door de 18 "eerste" leden van het Genootschap naar een aantal dagbladen werd verstuurd (zie LEVER & DE GRAAF, 1985) werd dit streven als volgt verwoord: "Het ligt in de bedoeling ook een Jaarboekje uit te geven...." Hiertoe zou op de eerste Algemene Ledenvergadering een redactie-commissie worden ingesteld. Maar, "Door een onwillekeurig verzuim heeft de Zomervergadering van 29 juni [1911; DTG] geen benoeming plaats gehad van de bij art. 18 H.R. voorgeschreven Commissie van Redactie. De uitgifte van het Jaarboek als Jaarboek kan dus niet geschieden, maar zal plaats hebben in den vorm van 'Mededeelingen over 1911', welke geheel den vorm van het Jaarboek zullen hebben", aldus mr. D. Frees in de notulen van de Bestuursvergadering van 15 oktober 1911.

Besloten wordt vervolgens om een circulaire aan de leden te zenden waarin om tijdige toezending van bijdragen voor deze eerste uitgave van het Genootschap gevraagd wordt (fig. 1). In November 1911 kon de secretaris al aan het Bestuur mededelen dat naast o.a. de statuten van het Genootschap, een "lijst van het Bestuur", de ledenlijst en de verslagen van de Zomer- en Wintervergadering, bijdragen te ver-

wachten zijn van de heren Klein, Cremers en Garjeanne. Staande de vergadering blijken ook de heren Heijmans, De Wever, Schmitz, Sprenger en Huppertz kopij te willen inleveren. Een maand later kon de voorzitter (of

"President" zoals dat toen heette), Rector Cremers, tijdens de Algemene Ledenvergadering al mededelen dat "het Jaarboekje waarschijnlijk in Februari zal verschijnen. De uitvoering is opgedragen aan de Floralia-drukkerij te Assen, welke zeer aannemelijke condities stelde en voor dit werk speciaal is ingericht". Het boekje zou maar liefst "110 - 120 pagina's groot worden, waardoor evenwel de kosten de begroting zullen overschrijden". In april 1912 blijkt het eerste "Jaarboek" (dat om de hiervoor genoemde reden "Mededeelingen" zou heten)

Natuurhistorisch Genootschap
in Limburg.

Datum als postmerk.

Met het oog op de in het begin van het volgend jaar verschijnende „Mededeelingen over 1911", heeft het Bestuur de eer U beleefd te verzoeken om, indien het in Uwe bedoeling ligt daarvoor eene bijdrage — met of zonder afbeeldingen — te willen leveren, hiervan vóór 1 December e.k. kennis te willen geven aan den Secretaris terwijl de manuscripten uiterlijk 1 Januari 1912 moeten worden ingezonden.

Tevens stelt het Bestuur het op hoogen prijs indien U bereid zoudt wezen tot het houden eener voordracht — met of zonder lichtbeelden — op de a.s. Wintervergadering. Mededeelingen hieromtrent worden, met het oog op de samenstelling van de agenda dier vergadering, tot uiterlijk 15 November e.k. bij den Secretaris ingewacht.

Het ligt in de bedoeling van het Bestuur de Leden in de gelegenheid te stellen eventuele bijdragen voor de „Mededeelingen over 1911" ook als voordracht te behandelen in de a.s. Wintervergadering.

Namens het Bestuur :

Mr. D. FREES,

Secretaris,

(HEERLEN, Willemstraat 65.)

Figuur 1. De circulaire die in november 1911 aan de leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg werd gezonden. Hierin werd om bijdragen voor de eerste publicatie van het Genootschap gevraagd. Door een "onwillekeurig verzuim" kon deze niet als Jaarboek, zoals aanvankelijk bedoeld was, verschijnen maar zou de publicatie "Mededeelingen over 1911" genoemd worden.

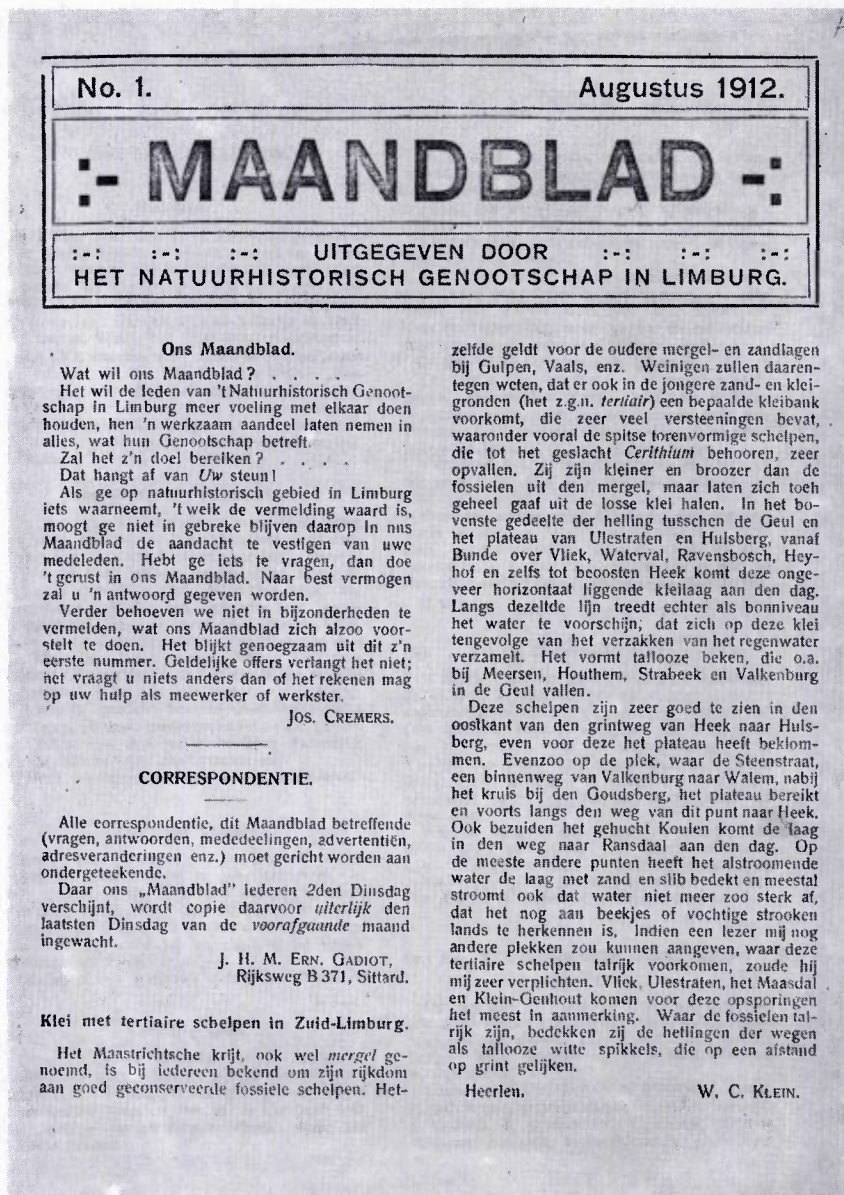
gerealiseerd. Rector Cremers deelde in de Bestuursvergadering van die maand (waarschijnlijk niet zonder trots) mee dat er "300 exemplaren der Mededeelingen over 1911 zijn gedrukt. 135 zijn er aan de leden verzonden, 30 zijn er gebruikt voor reclame en de overige zijn à f 1,— bij den uitgever verkrijgbaar". Een van de bij de oprichting van het Genootschap gestelde doelen was hiermee bijzonder snel gerealiseerd.

Een maandelijksch Correspondentieblad

De wens om een maandelijks verschijnend tijdschrift uit te geven, werd door Rector Cremers al heel vroeg geuit. In de Bestuursvergadering van april 1912 (het eerste "Jaarboek" was net verschenen) tekende mr. Frees hierover het volgende op: "De President bespreekt de wenschelijkheid van de oprichting van een maandelijksch Correspondentieblad, en vertoont een ontwerp. De drukkosten zouden te Assen f 70,— per jaar bedragen. De leden, die het wenschen te ontvangen zouden dan jaarlijks eene geringe vergoeding moeten betalen...."

Tijdens de Zomvergadering van 9 juni 1912 werd niet alleen de eerder "vergeten" Commissie van Redactie van het Jaarboek benoemd, maar bracht Rector Cremers de "oprichting van een maandblad" weer ter sprake: "Deze zaak vindt, na circulatie van een concept onder de aanwezigen, zooveel bijval dat het voorstel terstond goedgekeurd wordt en het Bestuur nadere stappen voor de oprichting zal doen", aldus mr. Frees in de notulen van deze (algemene leden-) vergadering.

Het Bestuur laat er geen gras over groeien. Van de Bestuursvergadering van 13 Juli 1912 werd in dit verband o.a. het volgende genotuleerd: Het Maandblad. Besloten wordt dit te laten drukken bij de Floralia-drukkerij. Een zeer geanimeerde discussie ontstond over de vraag of dit kosteloos of tegen eene geringe jaarlijksche vergoeding aan de leden gezonden moest wor-

Figuur 2. De eerste bladzijde van het eerste, 4 pagina's tellende Maandblad.

den. Ten slotte wordt dit punt in stemming gebracht en met 5 stemmen voor tegen 1 tegen besloten het Maandblad kosteloos te verspreiden." Rond de zesde Augustus 1912 is het dan zo ver: het eerste "Maandblad, uitgegeven door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg" verlaat de Floralia-drukkerij te Assen, die ook de verzending naar de leden verzorgde (figuur 2 en 3).

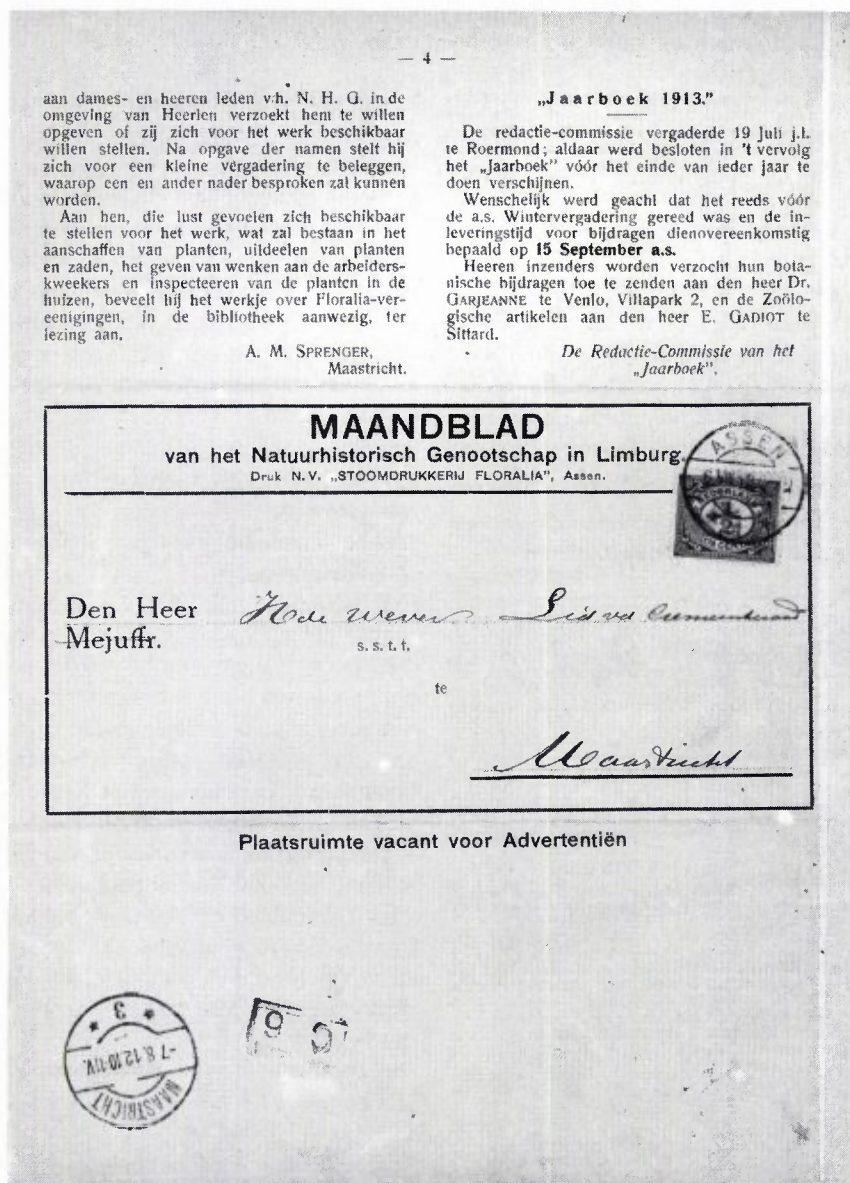
Maar in de Bestuursvergadering van 29 Oktober 1912 blijkt dat er al direct problemen zijn: rector Cremers deelt dan mee "dat de kosten van het Maandblad de raming verre overschrij-

zelfde geldt voor de oudere mergel- en zandlagen bij Gulpen, Vaals, enz. Weinigen zullen daarentegen weten, dat er ook in de jongere zand- en kleigronden (het z.g.n. *tertiair*) een bepaalde kleibank voorkomt, die zeer veel versteeningen bevat, waaronder vooral de spitse torenvormige schelpen, die tot het geslacht *Cerithium* behoreen, zeer opvallen. Zij zijn kleiner en broozer dan de fossielen uit den mergel, maar laten zich toch geheel gaaf uit de losse klei halen. In het bovenste gedeelte der helling tusschen de Geul en het plateau van Ulestraten en Hulsberg, vanaf Bunde over Vliek, Waterval, Ravensbosch, Heyhof en zelfs tot beoosten Heek komt deze ongeveer horizontaal liggende kleilaag aan den dag. Langs dezelfde lijn treedt echter als bonniveau het water te voorschijn, dat zich op deze klei tengevolge van het verzakken van het regenwater verzamelt. Het vormt talloze beken, die o.a. bij Meersen, Houthem, Strabeek en Valkenburg in de Geul vallen.

Deze schelpen zijn zeer goed te zien in den oostkant van den grintweg van Heek naar Hulsberg, even voor deze het plateau heeft beklommen. Evenzoo op de plek, waar de Steenstraat, een binnenweg van Valkenburg naar Walem, nabij het kruis bij den Goudsberg, het plateau bereikt en voorts langs den weg van dit punt naar Heek. Ook bezuiden het gehucht Koulen komt de laag in den weg naar Ransdaal aan den dag. Op de meeste andere punten heeft het alstroomende water de laag met zand en slib bedekt en meestal stroomt ook dat water niet meer zoo sterk af, dat het nog aan beekjes of vochtige strooken lands te herkennen is. Indien een lezer mij nog andere plekken zou kunnen aangeven, waar deze tertiaire schelpen talrijk voorkomen, zoude hij mij zeer verplichten. Vliek, Ulestraten, het Maasdal en Klein-Genhout komen voor deze opsporingen het meest in aanmerking. Waar de fossielen talrijk zijn, bedekken zij de hellingen der wegen als talloze witte spikkels, die op een afstand op grint gelijkjen.

Heerlen.

W. C. KLEIN.

Figuur 3. De laatste bladzijde, tevens achterkant, van het eerste Maandblad, dat op 6 augustus 1912 vanuit de "Stoomdrukkerij Floralia" te Assen werd verzonden. Een groot deel van de beschikbare ruimte werd gebruikt voor de adressering.

Maandblad, dat inmiddels gegroeid is van 4 tot 6 pagina's per aflevering, al opgelopen te zijn tot f 200,—, waardoor een "ernstig tekort" is ontstaan. Op de "categorische vraag of met de uitgave doorgegaan moet worden", wordt tijdens de Wintervergadering van 1912 echter instemmend geantwoord. De suggestie van een van de leden dat de veelheid aan kopij slechts een tijdelijke zaak zou kunnen blijken te zijn, ontlokt Rector Cremers de optimistische uitspraak dat "het orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap van Limburg nooit uitge-

praat zal raken over de waardevolle flora, fauna en geologie dier schoone Provincie!".

Het Maandblad blijkt levensvatbaar te zijn en op 15 Oktober 1913 besluit het Bestuur dan ook om ingaande 1 Januari 1914 het Maandblad "gratis te zenden aan den Commissaris en aan de Gedeputeerde Staten van Limburg (...) en aan de Limburgsche Couranten".

Vanaf 1914 durft men het blijkbaar ook aan om de jaargangen te nummeren. Met terugwerkende kracht worden de eerste 5 afleveringen uit 1912

als eerste, en de 11 uit 1913 als tweede jaargang beschouwd, zodat in 1914 boven de titel van het tijdschrift "3e jaargang" komt te prijken (figuur 4).

Vanaf deze jaargang wordt het Maandblad ook niet meer bij de Floralia-drukkerij in Assen (met welke drukkerij een financieel conflict was ontstaan) gedrukt, maar bij drukkerij Goffin te Maastricht.

Het Maandblad zou een zeer regelmatig verschijnend tijdschrift blijken, de naam Maandblad waardig: 12 afleveringen per jaar.

Helaas kwam hier in de vijfde jaargang (1916) een einde aan. Rector Cremers verklaarde en verantwoordde dit in zijn verslag over 1916 als volgt: "Ten gevolge van de papierduurte zagen we ons, als goed financiers, gedwongen het Maandblad wat in te krimpen. We gaven daarom meestal slechts een nummer om de twee maanden uit. Aan den inhoud echter, meenen we ons te mogen vleien, deed deze zuinigheidsmaatregel geen afbreuk....". Dieptepunt zou vervolgens 1922 zijn, toen in de elfde jaargang slechts twee afleveringen verschenen. Ook het Jaarboek, waarin toen de qua omvang te grote of qua inhoud te wetenschappelijke bijdragen werden opgenomen, bereikte voor wat haar frequentie en omvang betreft een dieptepunt: 1 boekje voor de jaren 1920 - 1923.

Natuurhistorisch Maandblad

Het Jaarboek 1920 - 1923 zou tevens het laatste Jaarboek zijn, zoals al in " 'n woordje vooraf" werd aangekondigd. Als reden wordt daarin vermeld dat " 't Genootschap meent meer contact te verschaffen tusschen z'n leden en de wetenschappelijke, natuurhistorische wereld als 't, inplaats van Jaarboeken, uitsluitend Maandbladen, in vergroot formaat zal uitgegeven". In de laatste aflevering van de twaalfde jaargang (1923) van het Maandblad licht het Bestuur van het Genootschap de komende veranderingen wat uitvoeriger toe. De eisen die het Bestuur

stelde aan het nieuwe Maandblad, dat vanaf 1924 "Natuurhistorisch Maandblad" zou gaan heten (figuur 5), werden als volgt geformuleerd:

1e. een grootte van minstens 12 bladzijden elke maand;

2e. hier en daar, liefst vaak, geïllustreerd;

3e. en, wat den natuurwetenschappelijke inhoud betreft, zóódanig dat er geconcurrereerd kan worden met 't beste, wat er op dit gebied verschijnt'.

Om dit alles te bereiken wordt "t tot dusverre uitgegeven Maandblad gansch en al 'omgetooverd' in 'n pe-

riodiek, welke, naar 't Bestuur meent, zal beantwoorden aan den voorop gestelde eischen".

Pater H. Schmitz, S.J., "den welbekenden natuurhistoricus uit Valkenburg" (figuur 6) werd bereid gevonden de hoofdredactie op zich te nemen. Hij zou deze functie 8 jaar vervullen. Vermeldenswaard is nog dat toen bovendien aangekondigd werd dat de eerste aflevering van het "omgetoverde" Maandblad rond de 25e januari zou verschijnen. Vermoedelijk ligt hierin de oorzaak dat ook nu nog de maandelijks afleveringen van het Natuurhistorisch Maandblad aan het eind

van de betreffende maand verschijnen.

In het eerste nummer van het "Natuurhistorisch Maandblad, Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg" zet de redactie in een "Ter inleiding" uiteen wat de bedoeling is van de nieuwe opzet. Na ingegaan te zijn op de angst van sommigen, dat het beëindigen van het uitgeven van Jaarboeken een "veeg teken voor ons Genootschap, een teken van »achteruitgang!«" zou zijn, vervolgt de redactie als volgt: "Neen, dat mag niet, ons Jaarboek mag niet verdwijnen!!

Wat het laatste betreft, daarin hebben ze volkomen gelijk!

Het Jaarboek mag niet verdwijnen, zonder dat er - iets even degelijks, even wetenschappelijks voor in de plaats komt...

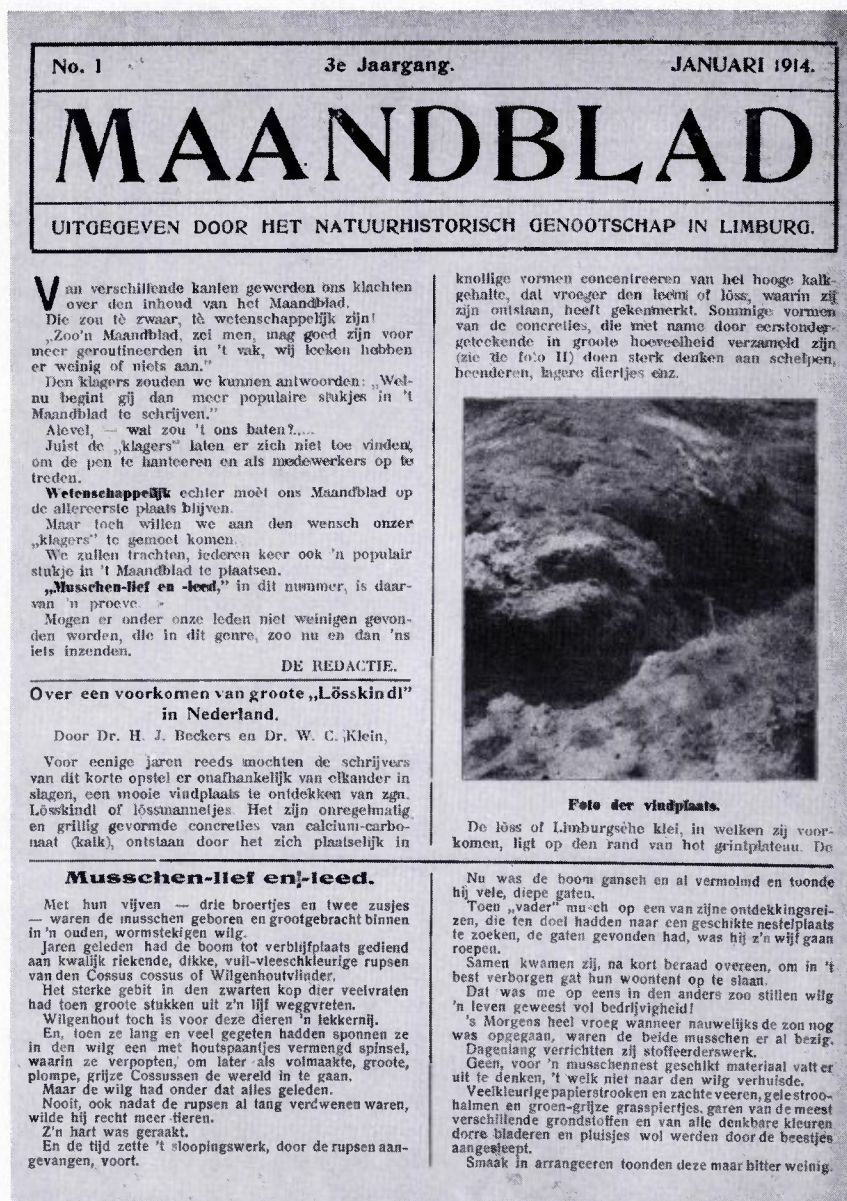
en dat is: **Het Natuurhistorisch Maandblad**, Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg!

— Dit orgaan immers vervangt, van nu af aan, niet het Maandblad alléén, maar Maandblad en Jaarboek beide. De inhoud van beide publicaties wordt tot één geheel, een periodiek van 12 maandelijksche afleveringen, samengesmolten.

Het **Natuurhistorisch Maandblad** is dus een wetenschappelijk tijdschrift!

Zooals vroeger het Jaarboek, stelt nu het Natuurhistorisch Maandblad zijn kolommen beschikbaar voor geleerde bijdragen van elken aard, op de eerste plaats, maar volstrekt niet uitsluitend, voor zoover zij ontdekkingen en onderzoekingen omtrent de fauna en gaea van Limburg betreffen. Lang of kort, in het Nederlandsch of - wanneer dit in 't belang der internationale wetenschap noodig mocht zijn - in het Hoogduitsch en in 't Fransch zijn waardevolle opstellen bij de Redactie steeds welkom.

Voor den loopenden jaargang ontvingen wij reeds, tot ons genoegen, behalve kortere opstellen, een uitgebreide studie over de **Vogelwereld van Limburg**, van den heer P. Hens, burgemeester te Valkenburg. Een klein gedeelte daarvan verschijnt

Figuur 4. De eerste twee jaargangen van het "Maandblad" waren ongenummerd. Gesterkt door vertrouwen in de toekomst van het tijdschrift en om de nodige ordening aan te brengen werden vanaf 1914 de jaargangen wel genummerd.

13^e Jaargang.

Maastricht, 31 Januari 1924.

N° 1.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteurs: Maastricht, Jos. Cremers, Hertogsingel 10, P. J. H. M. Eijck, Museum Looiersgracht, J. Pagnier, Alexander Battalaan. Uitgever: M. Huydts, Breedestraat 2, Maastricht. Tel. 1306

Versijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3,60 per jaar, afzonderlijk nummer 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD. Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in Februari. • Redactie, Ter inleiding. • Verdag Maand. Verg. 9 Januari. • Nieuwe Leden. • Dr. J. Beckers, Een Kessels steenslijpmolen. • P. Heus, Avifauna van Limburg. • Dr. G. Romijn, Aanwinst voor de Limburgsche fauna. • H. Schmitz, S. J., Een nieuwe vlieg uit Zuid-Limburg.

Hofleverancier

Firma Ch. GOFFIN

EERSTE KLAS

HEEREN- & DAMES-
KLEERMAKERIJ

MINCKELERSSTRAAT 18 MAASTRICHT

LEVERT VOOR HET A. S. VOORJAAR EEN
EERSTE KLAS COSTUME
VOOR 75 GULDEN.

Figuur 5. Omslag van het Natuurhistorisch Maandblad zoals dat er van 1924 tot en met 1941 uitzag. De advertenties wisselden.

reeds in dit nummer en geeft den lezers een idee, zoowel van het rijke illustratie-materiaal als van den grooten rijkdom van waarnemingen, waarover deze bekwame ornitholoog beschikt. — Het **Natuurhistorisch Maandblad** is verder het officiële orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, zetel Maastricht. Het bevat derhalve in zijn officieel gedeelte

de verslagen der Maandelijksche vergaderingen (in den regel elken eersten Woensdag der maand in 't Museumgebouw te Maastricht gehouden) en alle andere berichten over zaken het Genootschap betreffende. Het **Natuurhistorisch Maandblad** zal trachten, bij alle wetenschappelijke degelijkheid, toch een leesbare lectuur voor alle leden van 't Genootschap te zijn en te blijven, gelijk

het oude Maandblad dit steeds geweest is gedurende al de jaren van zijn bestaan. Daarom zullen we de toezending van natuurhistorische waarnemingen, ook al lijken ze misschien, zoo op 't eerste gezicht gezien, van weinig beteekenis, ten zeerste apprecieeren. Dergelijke waarnemingen toch bevatten niet zelden kostbaar materiaal ter verkrijging eener betere natuurhistorisch kennis.

Figuur 6. Pater H. Schmitz S.J., de eerste hoofdredacteur van het Natuurhistorisch Maandblad. Hij bekleedde deze positie van 1924 tot en met 1931.

Natuurlijk kan de Redactie niet beloven, dat elk artikel voor iedereen interessant zal zijn. Maar dat is ook nergens het geval, bij geen enkel tijdschrift, niet eens bij de zoo bij uitstek »leesbare« lectuur der dagbladen. Noem derhalve het Natuurhistorisch Maandblad niet aanstonds »vervelend«, wanneer ge daarin bijdragen ontmoet, die U niet interesseeren. De scheepstijden, beurs- en marktberichten, advertenties en honderd andere dingen in mijn dagelijksche courant interesseren mij ook niet, doch ik weet, ze moeten er zijn en daarom.... sla ik ze met alle mogelijke welwillendheid over en zoek naar datgene, waar ik wel belang in stel.

Zoveel welwillendheid vraag ik ook voor het Natuurhistorisch Maandblad. Maar ik hoop, dat Gij nog meer zult geven: Uw steun en Uwe medewerking om 't blad in ruime kringen te verspreiden.

Door Uw steun aan het Natuurh. Maandblad, steunt gij het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, steunt gij de W e t e n s c h a p !"

Dit uitgebreide citaat laat zien dat er sindsdien aan de opzet van het Maandblad (zoals het in de wandeling toch is blijven heten) weinig veranderd is, al zouden we een en ander op onderdelen nu zeker anders formuleren.

Het Maandblad ontwikkelt zich na 1924 voorspoedig, al worden er soms wel erg veel artikelen in het "Hoogduitsch en in 't Fransch" opgenomen (het Engels zal pas na de Tweede Wereldoorlog als wetenschappelijke taal opkomen).

De Tweede Wereldoorlog

Gedurende de oorlog ondervond het Genootschap op bestuurlijk vlak een aantal moeilijkheden. Zo was het kennelijk niet goed mogelijk geregeld met het bestuur bijeen te komen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat op het verslag van de Bestuursvergadering van September 1941 in het notulenboek

dat van Augustus 1944 volgt en dat na de Algemene Vergadering van 1942 er pas op 10 Juni 1946 weer een volgt. Problemen voor het Maandblad waren er natuurlijk ook, maar ze bleken oplosbaar, zoals o.a. blijkt uit het Jaarverslag 1942 tot 1945 (Natuurhist. Maandbl. 35 : 26-27 van 28 Juni 1946):

"De verschijning van het Maandblad ondervond natuurlijk moeilijkheden door de papierschaarste en door de instelling van de Kultuurkamer. De vorige secretaris [G.H. Waage, AJL] heeft in deze jaren een zware strijd voor het Maandblad gevoerd. Een verschijningsverbod, eind 1941 uitgevaardigd, wist hij ongedaan te maken. In een meesterlijke politiek wist hij steeds de beide instanties, die elkaar de zeggenschap over het Maandblad betwistten, tegen elkaar uit te spelen en daardoor te voorkomen, dat hij verplicht werd, zich bij Kultuurkamer of Persgilde aan te sluiten, hetgeen natuurlijk de opheffing van het Maandblad beteekent zou hebben. Zoo is het te verklaren dat in 1942 slechts één nummer uitviel. In 1943 alle 11 nummers konden verschijnen, terwijl in 1944 slechts het nummer in de maand van onze bevrijding niet uitkwam.

Doordat na de bevrijding de aanvoer van papier stagneerde, kwamen in 1945 niet meer dan 6 nummers uit. De omvang van de jaargang was intus-

Overzicht van hoofd- of eindredactie van het (Natuurhistorisch) Maandblad.

Hoofdredactie:

1912 - 1923	Bestuur
1924 - 1931	Pater H. Schmitz S.J.
1932 - 1945	G.H. Waage
1945 - 1953	W.A.E. van de Geyn
1953 - 1954	P.J. van Nieuwenhoven
1955 - 1967	E.M. Kruytzer
1968 - 1973	W. Minis - van de Geyn
1973 - 1975	D.G. Montagne*
1975 - 1977	J.A.M. Heerkens Thijssen*
1977 - 1979	P.J. van Nieuwenhoven*

Eindredactie

1979 - 1980	L. Veugen
1980 - 1981	D. Th. de Graaf
1981 - 1982	D. Th. de Graaf & A.J. Lever

Hoofdredactie

1982 - 1986	D. Th. de Graaf & A.J. Lever
-------------	------------------------------

* = waarnemend

schen teruggelopen van 132 tot 48 pagina's.

Wij hopen, dat binnen afzienbaren tijd ons blad weer 11 x per jaar in normalen omvang (12 pagina's) zal kunnen verschijnen. Dan zullen zich echter wel financiële moeilijkheden voordoen wegens de sterk gestegen prijzen."

Veranderingen

Na de oorlog verandert het Maandblad van formaat - het wordt kleiner - en er wordt een eerste aanzet gegeven tot de (vanaf 1948 verschijnende) "Reeks Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg". Het verkleinen van het formaat van het Maandblad (van $\pm$ A4 naar $\pm$ kwarto; fig. 7) had, zoals blijkt uit de notulen van de Bestuursvergadering van 12 December 1945 een louter technische achtergrond: "Aangezien de drukker geen kunstdrukpapier meer heeft, zal dit elders gekocht moeten worden, hoewel hierdoor het formaat iets zal veranderen".

Pas in 1981 krijgt het Maandblad z'n oorspronkelijke formaat weer terug. Dit wordt namens de redactie door A.W.F. Meijer als volgt beargumenteerd:

"Onlangs realiseerde uw redactie zich, dat bij het vervaardigen van het Natuurhistorisch Maandblad van elke pagina steeds een strook papier werd afgesneden. Al die stroken te zamen vormen een aanzienlijke hoeveelheid onbenut papier, ofwel bomen die voor niets gekapt zijn.

Alleen al om die reden vroegen we ons af, of dat afsnijden nu wel nodig was. Bij de afweging van alle voor- en nadelen bracht nog een ander gegeven aanzienlijk gewicht in de schaal: door het Maandblad zijn oude formaat terug te geven (zie de jaargangen tot 1946) diende zich een mogelijkheid tot uitbreiding van de inhoud aan, zonder dat daar een veel duurdere (in feite op het moment niet te realiseren) uitbreiding van het aantal pagina's voor nodig was.

Dit laatste leek erg aantrekkelijk, gezien de verheugende toename in aan-

geboden kopij, en leek op te wegen tegen nadelen, die zich bijvoorbeeld bij het inbinden van series kunnen voordoen."

Reeds eerder, in 1961, werd overwogen om terug te keren tot het oude formaat. In het verslag van de Bestuursvergadering van 2 december van dat jaar lezen we daarover het volgende: "Per 1 januari '62 zullen de prijzen moeten worden herzien. Per jaar zal voor de uitgave van het Maandblad in de huidige vorm f 1000,— meer nodig zijn. Overwogen is of dit bedrag zal dalen door terug te keren tot het vooroorlogse formaat, waardoor minder pagina's per aflevering nodig zullen zijn: 16 pagina's groot formaat staan ongeveer gelijk met 20 pagina's van het huidige". Deze gedachte werd

toen echter verworpen, omdat "deze verandering opnieuw moeilijkheden kan opleveren in de boekenkast".

Nog eenmaal, namelijk met ingang van de 71e jaargang (1981), zal het Maandblad veranderen. Hierbij wordt zowel het aanzien als de hele opmaak grondig veranderd en eigentijds gemaakt. In een "Van de redactie" omschrijft A.J. Lever dit als volgt:

"Behalve door de geschreven inhoud, wordt de leesbaarheid van een geschrift in niet geringe mate bepaald door de opmaak ervan. Hoewel we nooit specifiek opmerkingen hieromtrent gekregen hebben, meenden we toch, dat de opmaak van het Maandblad voor verbetering vatbaar was. Dit eerste nummer van deze nieuwe jaargang wijkt dan ook in een aantal op-

Figuur 7. Omslag van het Natuurhistorisch Maandblad zoals dat er van 1947 tot en met 1961 uitzag. Alleen de clifertjes onderaan wisselden; zelfs de afbeelding van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht bleef al die tijd ongewijzigd.

zichten af van de voorafgaande. Allereerst de omslag: deze heeft een geheel ander aanzicht gekregen en zal bovendien maandelijks van een andere foto voorzien worden. Wat de inhoud betreft: naast een wat ander gebruik van lettergrootten, is de belangrijkste verandering, dat de inhoud nu niet meer in twee, maar in drie kolommen ingedeeld is. Dit maakt een wat grotere variatie ten aanzien van de bladzij-indeling mogelijk."

Wat het maandblad betreft, zijn we hiermee bij het heden gekomen.

Publicaties

Voor wat betreft de Publicaties moeten we weer even terug naar 1945, waar we in het verslag van de Bestuursvergadering van 12 December lezen: "Eveneens wordt aangenomen het voorstel van de redactie, om meer wetenschappelijke publicaties in de toekomst afzonderlijk uit te geven in de vorm van een zg. Jaarboek, indien de hiertoe aangevraagde subsidies worden verleend. Op de naam waaronder deze publicaties zullen verschijnen, zal nog worden teruggekomen". Nadere argumentatie is te vinden in het eerder genoemde "Jaarverslag 1942 tot 1945", waar te lezen is:

"Het bestuur wil trachten in de toekomst, naast het Maandblad een aparte publicatie, een zg. Jaarboek, uit te geven voor de meer wetenschappelijke artikelen, eenerzijds om hierdoor het Maandblad beter leesbaar te maken voor de grote meerderheid der niet-wetenschappelijk werkzame leden, anderzijds om daardoor toch belangrijk ruilmateriaal te hebben, waardoor onze bibliotheek bij voortdurende verrijkt wordt met wetenschappelijke tijdschriften op elk gebied. De Provincie Limburg en de Stad Maastricht, die ons werk jaarlijks met een subsidie steunen, hebben ook voor deze nieuwe publicatie hun belangstelling getoond en reeds gedeeltelijk steun toegezegd, zoodat het Bestuur hoopt deze plannen uit te kunnen voeren."

De eerste Publicatie zal in 1948 het levenslicht zien als Reeks I van de "Publicaties van het Natuurhistorisch Ge-

nootschap in Limburg". In het "Voorwoord" van de publicatie werden het (toenmalige) heden en verleden nog eens samengevat:

"Het is nu juist 25 jaar geleden, dat werd overgegaan tot uitbreiding van het Natuurhistorisch Maandblad, tot dan toe slechts een bescheiden mededelingenblad.

In deze afgelopen kwarteeuw groeide het maandblad — mede dank zij de overmoedige arbeid van de hoofdredacteurs Pater Dr. H. Schmitz S.J. en wijlen de heer G.H. Waage — uit tot een wetenschappelijk periodiek, dat zelfs in de moeilijkste tijden zijn reputatie heeft weten hoog te houden. Thans is wederom het tijdstip aangebroken om de bakens te verzetten en over te gaan tot uitgave van de Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap, waarin artikelen zullen worden opgenomen, die door omvang of inhoud minder geschikt zijn voor het maandblad. De Publicaties zullen op ongeregelde tijden verschijnen".

Inmiddels is de Reeks Publicaties gevorderd tot nummer 35. Mede door de publicitaire activiteiten in het lustrumjaar (1985: 75 jaar Natuurhistorisch Genootschap in Limburg), telde deze laatste maar liefst 336 pagina's!

Zwaren kost

Bijna van meet af aan heeft het Maandblad kritiek gekregen op haar "te wetenschappelijke" inhoud of, omgekeerd, het gebrek aan populaire bijdragen.

Voor het eerst komen we hier iets over tegen in de 1e aflevering van de 3e jaargang (januari 1914), die als volgt opent:

"Van verschillende kanten werden ons klachten over den inhoud van het Maandblad.

Die zou te zwaar, te wetenschappelijk zijn!

„Zoo'n Maandblad, zei men, mag goed zijn voor meer geroutineerden in 't vak, wij leeken hebben er weinig of niets aan."

Den klagers zouden we kunnen antwoorden: „Welnu begint gij dan meer

populaire stukjes in 't Maandblad te schrijven."

Alevel, — Wat zou 't ons baten?....

Juist de „klagers" laten er zich niet toe vinden, om de pen te hanteeren en als medewerkers op te treden.

Wetenschappelijk echter moet ons Maandblad op de allereerste plaats blijven.

Maar toch willen we aan den wensch onzer „klagers" tegemoet komen.

We zullen trachten, iederen keer ook 'n populair stukje in 't Maandblad te plaatsen.

„**Musschen-lief en -leed**", in dit nummer, is daarvan 'n proeve.

Mogen er onder onze leden niet weinigen gevonden worden, die in dit genre, zoo nu en dan 'ns iets inzenden". Dat met "Musschen-lief-en-leed" een geheel ander genre wordt aangeboord, blijkt meteen al uit de eerste alinea's van dit verhaal (zie fig. 4):

"Met hun vijven — drie broertjes en twee zusjes — waren de musschen geboren en grootgebracht binnen in 'n ouden, wormstekigen wilg.

Jaren geleden had de boom tot verblijfplaats gediend aan kwalijk rieken-de, dikke, vuil-vleeschkleurige rupsen van den Cossus cossus of Wilgenhoutvlinder.

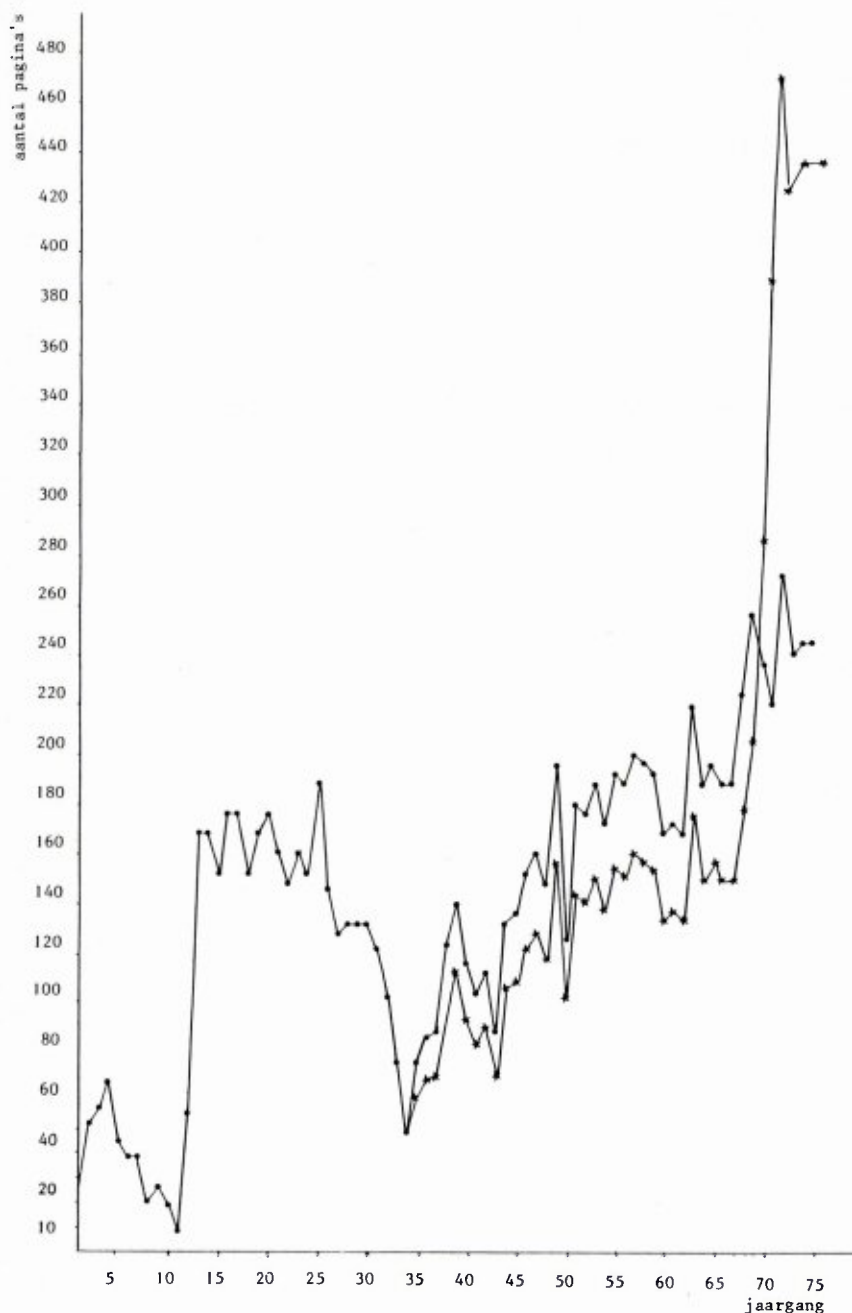
Het sterke gebit in den zwarten kop dier veelvrat had toen groote stukken uit z'n lijf weggevreten.

Wilgenhout toch is voor deze dieren 'n lekkernij."

Ook in het verslag van de Jaarvergadering gehouden op 31 augustus 1926 kunnen we iets over de moeilijkheidsgraad van het Maandblad lezen: "Ons Maandblad heeft in de wetenschappelijke wereld goeden naam, al mag niet ontkend worden dat het door vele leden vaak ietwat zwaren kost levert en Pater Schmitz [toenmalig hoofdredacteur, AJL] verzocht dringend om populaire bijdragen, vooral op botanisch gebied, voor 't Maandblad".

Tijdens de Jaarvergadering van 1937 (Natuurhist. Maandbl. 26: 51-52) antwoordt toenmalig hoofdredacteur Waage op een vraag van de heer Nypels of het wel goed is dat het Maandblad zich op zuiver wetenschappelijk terrein beweegt, het volgende:

"De opzet van ons Maandblad is te

Figuur 8. Overzicht van het aantal pagina's (Natuurhistorisch) Maandblad per jaargang (●). Vanaf de 35e jaargang (1946) is dit aantal bovendien gecorrigeerd naar het oorspronkelijke formaat van de eerste 34 jaargangen weergegeven (☆). Door deze correctie wordt een reëler beeld verkregen van de omvang van dit tijdschrift door de jaren heen (zie ook LEVER & DE GRAAF, 1984).

De eerste jaargang bestond uit slechts 5 afleveringen met een totale omvang van 26 pagina's (A). Voorlopig hoogtepunt zou de 4e jaargang uit 1915 zijn, met 68 pagina's (B). Door de papierschaarste tijdens en in de eerste jaren na de Eerste Wereldoorlog, vormt de 11a jaargang (1922) met 8 pagina's een absoluut dieptepunt in de geschiedenis van het Maandblad (C). Twee jaar later echter, is onder leiding van de eerste hoofdredacteur, pater Schmitz, de omvang van een jaargang van het nu "Natuurhistorisch Maandblad" gedoopte tijdschrift alweer gegroeid tot 168 pagina's (D). De 25e jaargang (1936) vormt het vooroorlogs hoogtepunt met 188 pagina's (E). De eerste oorlogsjaren konden jaarlijks nog 132 bladzijden verschijnen (F) maar in 1945 was de omvang van de 34e jaargang al geslonken tot 48 pagina's (G).

In 1946 (35e jaargang) verandert het Natuurhistorisch Maandblad weer van formaat en worden 76 circa 20% kleinere bladzijden gedrukt: gecorrigeerd naar het "oude" formaat komt dit overeen met 61 pagina's (H). Het Maandblad groeit daarna voorspoedig tot 1950, wanneer de 39e jaargang een voorlopig na-oorlogs record vormt (I). Het Maandblad blijft daarna toch groeien. Een twee voorlopig hoogtepunt bereikt het Maandblad met 196 pagina's (gecorrigeerd: 157) in 1949, toen in de 49e jaargang een jubilaumnummer van 110 pagina's (afl. 9-12) verscheen (J). De 69e jaargang (1980) was het "kleine" Natuurhistorisch Maandblad gegroeid tot 256 pagina's, corresponderend met 205 bladzijden van het vroegere "grote" Maandblad (K).

In 1981 kwam de 70e jaargang weer uit in groot formaat waardoor het aantal pagina's in deze jaargang slonk tot 236; gecorrigeerd naar het oorspronkelijke formaat van de eerste jaargangen bedroeg de omvang echter 287 bladzijden (L). In 1982 wordt de zetspiegel per bladzijde aanzienlijk vergroot, wordt de lay-out drastisch gewijzigd en bovendien een kleinere letter gebruikt, waardoor één bladzijde aanzienlijk meer tekst en illustraties zou gaan bevatten dan voorheen. De 71a jaargang is derhalve (met 220 pagina's) slechts schijnbaar kleiner dan de vorige: gecorrigeerd bevat zij 389 bladzijden (M). Absoluut hoogtepunt in de geschiedenis van het Natuurhistorisch Maandblad vormt de 72e jaargang uit 1983 toen (o.a. door het omvangrijke dubbelnummer ter gelegenheid van de onderscheiding van de heer De Veen met de Zilveren Anjer) maar liefst 272 (gecorrigeerd 481!) pagina's in druk verschenen (N). Vooralsnog lijkt de omvang van de jaargangen van het Natuurhistorisch Maandblad stabiel te zijn met rond de 240 (gecorrigeerd 430!) pagina's.

zijn een wetenschappelijk tijdschrift. Ik geef onmiddellijk toe, dat een enkele populaire bijdrage zeker van groote waarde voor onze leden is, maar ik herhaal, op ons verzoek om dergelijke bijdragen wordt niet ingegaan. Dat is trouwens ook wel begrijpelijk, want er is niets moeilijker, dan een verantwoord populair opstel."

Dat dit probleem kennelijk een onoplosbaar probleem is, moge blijken uit het feit dat ook bij de huidige redactie nog steeds de wens leeft om meer aanbod te krijgen van korte, populaire artikelen, dan nu het geval is (zie bij-

voorbeeld het verslag van de Algemene Ledenvergadering op 2 juni 1985 in Natuurhist. Maandbl. 74 : 121-122).

Aan kopij heeft het de opeenvolgende redacties overigens slechts zelden ontbroken. De eerder vermelde uitspraak van rector Cremers dat "het orgaan van het Genootschap nooit uitgepraat zal raken over de waardevolle flora, fauna en geologie dier schoone Provincie!" bleek juist te zijn, hoewel in de loop van de tijd veel van die waardevolle flora, fauna en geologie verloren is gegaan.

Slechts een maal lijkt de situatie kritiek: nadat het Maandblad vanaf 1962 weer (bijna) maandelijks verschijnt, komt in de Bestuursvergadering van 5 April 1963 "de preciaire situatie van de redactie van het Maandblad ter sprake. De portefeuille is leeg, een gevolg van het maandelijks verschijnen

van een goed gevuld nummer". Het bleek gelukkig een probleem van tijdelijke aard te zijn.

Momenteel kan de redactie zich verheugen in een goed gevulde "portefeuille" over zeer uiteenlopende onderwerpen.

Uw bijdrage blijft echter welkom.

Literatuur

LEVER, A.J. & D. Th. DE GRAAF, 1985. In den beginne.....; over de wordingsgeschiedenis van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. *Natuurhist. Maandbl.* 74(11) : 178-182.

LEVER, A.J. & D. Th. DE GRAAF, 1984. Verslag van de hoofdredactie. *Natuurhist. Maandbl.* 73(5) : 96

Over enige zeelelies (Crinoidea, Articulata, Bourgueticrinidae) uit het Boven-Krijt van Luik-Limburg

John W.M. Jagt, Maasbreesestraat 55, Venlo

In de literatuur over de echinodermenfauna van het Boven-Krijt (Campenien-Maastrichtien) van Luik-Limburg is tot nog toe slechts weinig aandacht besteed aan vertegenwoordigers van het crinoidengenus *Bourgueticrinus* d'Orbigny, 1841 RASMUSSEN (1961, 1965) was slechts één soort, *Bourgueticrinus aequalis* d'Orbigny, 1841, uit het Laat Maastrichtien van dit gebied, bekend. Recent gevonden materiaal, dat zich voor het grootste deel in mijn eigen collectie bevindt, toont aan dat er meer soorten voorkomen. Enkele interessante stukken worden hieronder beschreven. Van twee van de genoemde soorten zijn resten van de armen bekend; ze werden in verband met de bijbehorende 'keiken' aangetroffen. Daarnaast wordt een 7-stralige 'kelk' beschreven en afgebeeld.

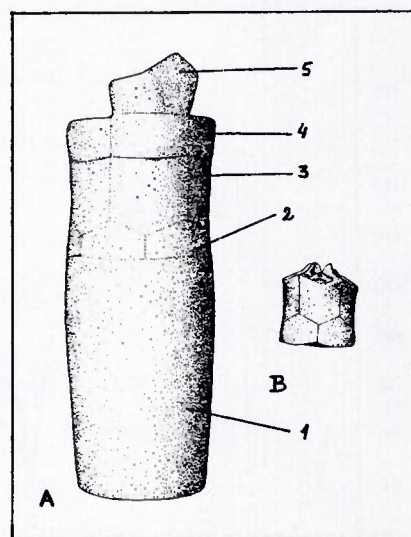
Opgemerkt moet worden dat dit artikel niet pretendeert een inventarisatie van de Luiks-Limburgse kretaceïsche *Bourgueticrinus*-soorten te zijn. In eerste lijn is het mijn bedoeling het mij bekende *Bourgueticrinus*-materiaal kort voor te stellen aan geïnteresseerde verzamelaars. Ik stel het dan ook zeer op prijs meldingen van aanvullend (stratigrafisch nauwkeurig verzameld!) skeletmateriaal uit privécollecties te ontvangen. Deze meldingen worden dan geïnventariseerd en kunnen vervolgens dienen als basis voor het hoofdstuk over Bourgueticrinidae in een monografische bewerking van de crinoiden uit het Boven-Krijt van Luik-Limburg, die ik voor de toekomst plan.

beschrijvingen is gehanteerd is die van UBAGHS (1978) en MOORE *et al.* (1978). Waar mogelijk worden de termen in een 'vernederlandste' vorm gegoten.

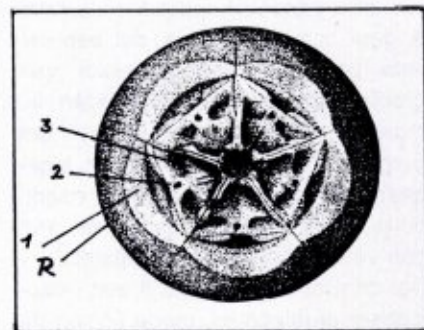
Bij de beschrijvingen is niet te ontkomen aan het gebruik van deze terminologie. Voor een goed begrip worden daarom hier (fig. 1-3) enkele afbeeldingen van skeletelementen van *Bourgueticrinus* gegeven, waardoor de gehanteerde termen eenvoudig geïllustreerd kunnen worden. Bovendien wordt aan het eind van het artikel een korte definitie van elke gebruikte term gegeven.

Algemene karakteristieken van Bourgueticrinidae

De familie Bourgueticrinidae de Loriol, 1882 omvat crinoiden die door het bezit van een permanente steel met synartriale artikulaties tussen de

Figuur 1. Twee exemplaren van *Bourgueticrinus aequalis* d'Orbigny, 1841, één (A) met proximale (1) en primibrachialia 1 en 2 (4-5). 2 = basalia, 3 = radialia. Uit Rasmussen (1961), x 5.

Figuur 2. Radiale ring in bovenaanzicht (ult Rasmussen (1961)). R = radialia, 1 = aborale ligament, 2 = axiaal kanaal, 3 = adorale musculaire velden.

Terminologie

De terminologie die in onderstaande